

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Kiezen voor de kerk 2

kerkelijk leven

Belijdeniscatechisanten nemen vaak lang de tijd om werkelijk tot belijdenis te komen. Eén van de factoren daarvoor is: hoe kan ik bewust kiezen voor deze gemeente en dit kerkgenootschap? Er zijn algemeen-culturele trends die bij deze keuze een rol spelen, die ik in het eerste artikel kort benoemd heb. Jongeren leren om flexibel te zijn, en zich niet snel voor langere tijd vast te leggen. Ze worden erin getraind om te kiezen uit allerlei informatie en mogelijkheden naar eigen voorkeur en passend bij hun eigen identiteit. Bewust en onbewust wordt hun geleerd om hoge eisen te stellen aan de dingen waar ze werkelijk voor gaan.

J.H.F. Schaeffer ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - J.H.F. Schaeffer</i>	
Kiezen voor de kerk 2	779
<i>Meditatief - H.A. Spielman</i>	
Redding	783
<i>Wandelen met God - J.T. Oldenhuis</i>	
Exclusief en tolerant	784
<i>Achtergronden - M.J.C. Blok</i>	
Als de beerput open gaat	786
<i>Opvoeding en onderwijs - J.J.D. Baas</i>	
Opvoeden tot beelddrager met Waterink	788
<i>Kerkhistorie - H. Veldman</i>	
Kerkhistorische 'ontmoetingen' in het Moezeldal I	792
<i>Meegelezen - T. Groenveld</i>	
Mensenrechten	795
<i>Boekbespreking - B. Kamphuis</i>	
Handboek Christelijk Geloof	796
<i>Uit de kerken, Persberichten</i>	

Bij de keus voor een kerkelijke gemeenschap spelen deze trends een belangrijke rol. Verder zijn er specifiek kerkelijke factoren. Jongeren krijgen meer oog voor de veelheid aan kerken waaruit ze voor hun gevoel moeten kiezen. Ze krijgen contact met leden uit die kerken - meer en intensiever dan welke generatie vrijgemaakten voor hen. Ze merken de erfenis van het verleden waarin de vrijgemaakte kerk als 'de enig ware kerk' beschouwd werd. Tegelijk kunnen ze daarmee in de praktijk zo weinig beginnen. Ze hebben in hun jeugd lang niet altijd gemerkt dat ze werkelijk van belang zijn voor de kerkgemeenschap. Terwijl juist het gevoel erbij te horen voor hun keuze zo belangrijk is. Onder meer deze factoren maken het doen van openbare geloofsbelijdenis als keuze voor de gereformeerde kerk (vrijgemaakt) niet gemakkelijker. Toch ben ik van mening dat deze stand van zaken belangrijke aanknopingspunten biedt voor een overtuigende keus. Maar dat moet een keus zijn waaraan vooral theologische beslissingen voorafgaan. Theologische overwegingen die in de kern van de (gereformeerde) dogmatiek van het grootste belang

zijn. Die er blijk van geven dat rondom het vraagstuk van de kerkkeuze veel lijnen bij elkaar komen. Het inzicht in deze overwegingen zal de belijdeniscatechisant in staat stellen om met liefde voor God en zijn volk, in vertrouwen op God, en in hoop op een zinvol leven binnen de kerk, te kiezen voor de kerk waarin zij opgegroeid zijn.

Daarbij volstaat een eenvoudig beroep op de artikelen 27 tot en met 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis niet meer. Zuiverheid in de prediking, in de bediening van de sacramenten, en in het oefenen van kerkelijk tucht zijn (zo blijkt in mijn ervaring) niet meer de enige argumenten waarmee jongeren hun keuze maken. Vaak ervaren jongeren deze drie kenmerken uiteindelijk, wanneer het gesprek zich verder ontwikkelt, wel degelijk als doorslaggevend. Maar als startpunt zijn ze mijns inziens onvoldoende.

Een blanco keus is een illusie

Waar moeten we het gesprek dan wel mee beginnen? Zelf begin ik vaak met iets te laten zien van de enorme variatie die de kerkelijke kaart van Nederland kent. In handboeken worden allerlei kleine en obscure geloofsgemeenschappen kort getypeerd.¹ Daaruit laat ik het een en ander lezen, en wijs ik zelf een paar voorbeelden aan. Als ze de complexiteit en veelheid van kerkelijk Nederland wat begrijpen, wordt ook duidelijk dat het praktisch gezien volstrekt onmogelijk is om alle kerken en groepen te kennen. Elke keus die ze maken is onherroepelijk een afsluiting van vele honderden mogelijkheden die ook hadden gekund. Het onbewuste ideaal van te kunnen kiezen uit het aanbod van kerken, blijkt een illusie.

daarbij volstaat een eenvoudig beroep op de artikelen 27 tot en met 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis niet meer

Maar al zouden we de keuze beperken tot een paar van de grootste en meest voor de hand liggende kerkgemeenschappen, blijkt hoe complex dat is. Vaak kennen ze medestudenten of klasgenoten uit een baptistengemeente, de PKN, de Christelijke Gereformeerde Kerken of de Gereformeerde Gemeenten. In de contacten met hen blijkt vervolgens dat ook zij met enige regelmaat aanlopen tegen zaken die ze moeilijk, lastig of kortzichtig vinden in hun eigen kerk. Elke kerkelijke gemeenschap heeft eigen blinde vlekken en onvolkomenheden. Nog afgezien van de theologische verschillen tussen

deze kerken onderling, en tussen deze kerken en de vrijgemaakte, is het gras bij de burens echt niet altijd groener dan bij hun eigen gemeente.

Verschilpunten met andere kerken maken jongeren niet enthousiast

Hoe kunnen ze zelfs die paar kerken echt goed leren kennen? Van binnenuit, met alle voor- en nadelen? Laat staan dat ze in staat zijn om de theologische geschilpunten tot in detail uit te pluizen. Zeker - met een beetje gemotiveerde groep zijn belangrijke thema's wel duidelijk te maken. Verschillen rondom de kinderdoop met baptisten, rondom het toelaten van allerlei vrijzinnigheid met de PKN, rondom uitverkiezing en avondmaalsviering met bijvoorbeeld de Gereformeerde Gemeente. Daarmee heb je dan een aantal inhoudelijke verschillen blootgelegd. Maar een overtuigende en warme keus voor de vrijgemaakte kerk zul je daarmee niet per definitie stimuleren. Jongeren van nu lopen zelden warm voor een - in hun ogen - theoretisch verhaal.

Een volgende stap die ik vaak zet, begint met twijfel te zaaien aan één van de belangrijkste credo's van onze cultuur. Namelijk dat je zelf

waar kunnen we op de keeper beschouwd eigenlijk voor kiezen?

moet kiezen voor de invulling van je leven. Alsof je leven alleen dan zinvol kan zijn, wanneer je zelf voor het resultaat gekozen hebt. Waar kunnen we op de keeper beschouwd eigenlijk voor kiezen? Beschik je - als jongere van rond de twintig - wel over de vrijheid om allerlei keuzes te maken? Waren zij werkelijk helemaal blanco toen ze nadachten over hun vervolgopleiding, of waren ze daar in de loop van hun schooltijd langzamerhand naartoe gegroeid? Gestuurd door allerlei invloeden van buitenaf? Hebben ze helemaal zelf gekozen of ze wel of geen orgellessen kregen? Konden ze volledig vrij kiezen voor wel of geen volleybalclub - als driekwart van hun klasgenoten dolenthousiast over een PVT terugkwamen? Zijn ze door hun opleiding en ervaring al niet veel meer voorgesorteerd voor belangrijke levenskeuzes dan ze door hebben?

Dat geldt ook voor hun geloofsleven. Hoeveel hangt in het geloof niet af van wat je als kind hebt meegemaakt en gehoord? Thuis aan tafel, in de eerste groepen van de basisschool? Wel of geen gereformeerd voortgezet onderwijs - en wat dat voor verschillen met zich meebrengt. Hoeveel van wat ze inmiddels zelf belangrijk zijn gaan vinden voor hun geloof, is echt hun eigen keuze? Of ze met hun ouders naar een New-Wine-conferentie zijn geweest, of in de zomer drie weken op de Kleine Belties ston-

den. Hoe vrij en blanco ben je eigenlijk als je twintig bent? Kun je werkelijk vrij en blanco kiezen voor een kerkgemeenschap?

Je leeft van de geef

Op dit punt speelt een belangrijke theologische overtuiging een rol. Het hoort tot de kern van het mens-zijn dat alles waarvan je leeft, je geschonken is. Wij maken niet ons eigen leven, maar benutten slechts dat wat we krijgen. Dit is onderdeel van wat in de theologie 'scheppingsleer' heet. Het feit dat God deze wereld, ons en onze leefomgeving, geschapen heeft, maakt dat wij niet zelf de scheppers zijn van ons leven. Deze overtuiging gaat heel diep. Voor een christen staan niet voorop: keuzevrijheid, vormgever van je eigen leven, het beste uit dit leven slepen. Maar: leren leven van wat we van God krijgen. Dat dit niet betekent dat je lijdelijk moet afwachten wat je overkomt, of dat je dus altijd moet blijven hangen in een manier van leven zoals je nu eenmaal leidt, wordt straks hopelijk duidelijk. Maar het betekent in ieder geval dat je niet moet doen alsof je zelf de maker van je eigen leven bent. Dat is eenvoudigweg niet zo. Deze realiteit is vaak eerst behoorlijk schokkend. Niet dat belijdeniscatechisanten allemaal leven vanuit het motto 'succes is een keuze' of 'ik bepaal alles zelf'. Maar onbewust leven ze vaak met het idee dat hun leven allereerst bepaald wordt door hun eigen keuzes.

De openingszin van elke kerkdienst is: "Onze hulp is in de naam van de HEER, die hemel en aarde heeft gemaakt". Feitelijk is in deze korte belijdenis het bovenstaande samengevat. Wat we in dit leven meemaken, welke keuzes we maken - het staat of valt met de hulp van onze Vader. Dat hoort tot de kern van het christelijk geloof. Voor de beslissing al of niet belijdenis te doen in de vrijgemaakte kerk heeft dat grote gevolgen. Allereerst vraagt dat om de erkenning dat in hun leven tot nu toe Vader, Zoon en Heilige Geest werkelijk aanwezig zijn geweest. In en door alles wat ze hebben meemaakt heen. Soms is dat een heel moeilijke belijdenis. Wanneer ze heel moeilijke en heftige dingen hebben meemaakt. Toch is die overtuiging bij de meesten van hen wel aanwezig: Ik ben een kind van God, en Hij is (ondanks alles) degene die mijn leven in zijn hand houdt.

Ik krijg mijn kerkplek van God

Als dat zo is, verdwijnt bij nader inzien de veelomvattende opdracht om voor hun eigen betrokkenheid bij een kerkgemeenschap eerst alle mogelijke opties te bekijken. Is het - althans voorlopig - niet voldoende om te erkennen dat ook in hun betrokkenheid bij de vrijgemaakte kerk God zelf de hand heeft gehad? Via ouders, grootouders. Via een bewuste overstap van hun ouders of grootouders soms. Hoe dan

ook: zij hebben *van God zelf* een plek gekregen in deze gemeenschap. Deze overtuiging geeft enerzijds een stuk rust. Zonder alles wat ze meegemaakt hebben, en alles wat onze kerken doen heilig te verklaren, mogen ze erop leren vertrouwen dat onze Vader hun ook hun eigen kerk-plek gegeven heeft.

Anderzijds geeft dit aan hen ook een christelijke *drive* mee. Hoe moet ik nu, in verantwoordelijkheid aan God en mijn medechristenen, invulling geven aan mijn kerk-plek? Daarmee komt de vraag op, hoe zij deze plek ervaren. Of ze er blij mee zijn, en waarom. Wat ze hebben geleerd en gekregen vanuit deze gemeenschap. Waar ze misschien van balen, en waarom dan. Dingen waarop ze kritiek hebben - en daar serieus mee omgaan in de lessen. Hun plaats in de vrijgemaakte kerk betekent niet dat ze zich dus

Christenen zullen hun eigen leven en dat van hun kerkgemeenschap steeds opnieuw onder de loep nemen

voetstoots in alles moeten conformeren aan de gebruikelijke manier van doen. Integendeel, ze zullen heel bewust moeten leren toetsen als volwassen christenen, wat wel en wat niet hoort bij een christelijke manier van kerk-zijn.

De belangrijkste reden om hun stem daarin het volle gewicht te geven, is niet om hen daarmee te paaien of mee te doen aan een cultuurtrend. Er is een veel dringender reden. Christenen die een levende verbondenheid met hun Vader ervaren, en zich bevrijd weten in Christus door de Geest, zullen hun eigen leven en dat van hun kerkgemeenschap steeds opnieuw onder de loep nemen. Hoe staat het ervoor? Wat hoort wel en wat niet bij God? Waarin merken we zonde op, waarin zien we het werk van Gods Geest? Een dergelijke zelfbeproeving is een bevrijdend gevolg van het vertrouwen op Gods zorg. Juist omdat ik niet m'n straatje steeds hoeft schoon te praten, of de eer en goede naam van mijn kerk ten koste van alles hoeft te verdedigen. Want mijn leven, noch dat van de kerk, is allereerst afhankelijk van wat ik doe. God bewaart dit leven - en daardoor krijg ik de mogelijkheid om er in verbondenheid met Hem iets moois van te maken. Daarom is iedere catechisant die bewust en gelovig probeert z'n eigen leven en het reilen en zeilen van de kerkgemeenschap te begrijpen, het waard om naar geluisterd te worden.

De een na laatste stap die ik vervolgens zet, gaat over deze vraag. Hoe moet je als kind van God omgaan met de realiteit van een wereld, van een kerk, van je eigen leven? Een realiteit waarin zowel de gevolgen van de zondeval, als de gevolgen van Gods Heilige Geest zijn aan te

wijzen? Veel jongeren - hoewel niet alleen zij - vinden het moeilijk, om te gaan met een realiteit van een kerk die soms tegenvalt. Medebroeders en -zusters zijn soms arrogant, stom, dom, tegendraads - en hoe valt dat te rijmen met hun christenzijn? Op dat punt benadruk ik dat in de gereformeerde kerken het avondmaal centraal staat. In onze kerkorde staat geen apart artikel over wie wanneer lid is van de kerk. In artikel 6o wordt kerklidmaatschap direct gekoppeld aan 'toelating tot het avondmaal'. Dat is de plaats waar kinderen van God samenkomen: als de kruisdood van Christus verkondigd wordt. De kerk is een plek licht rondom het kruis. Als je voor jezelf eerlijk erkent dat de zonde nog altijd een reële plaats in je leven heeft, en dat je daarom je heil zoekt bij Jezus Christus, en vooruitgang in je geestelijke strijd van de Heilige Geest verwacht - dan hoor je bij de kerk.

De kerk is een avondmaalstafel

Kortom, kiezen voor de kerk betekent niet: ik kies voor de perfecte club mensen. Maar: ik hoor (en hoorde al vanaf mijn levensbegin!) bij de God die van zijn schepping vanuit een ellendige situatie iets moois wil maken. Iedereen die die overtuiging heeft, erken ik als broeder en zuster. Daarom hoef ik niet zozeer zelf te kiezen voor een gemeente. Maar ik blijf - tot mijn eigen verrassing! - bij een gemeenschap te horen waarin God aan het werk is. Belijdenis doen is dan niet meer dan een verwonderde en enthousiaste instemming met dit werk van God, dat Hij allang in mij begonnen is.

De laatste stap is dat ik probeer om de plek die zij in de kerk hebben, concreet en zichtbaar te maken. Ze horen er echt bij - en niet alleen nu ze op belijdeniscatechisatie zitten. De plaats die jongeren in onze kerken hebben, en de grote hoeveelheid tijd en energie die aan jongerenwerk besteed wordt, verdienen ze. Omdat wij geloven dat zij erbij horen. Dat is immers de enige reden waarom we kleine kinderen mogen dopen?

Wat ik in deze twee artikelen schematisch heb opgeschreven, is iets dat de behandeling van andere onderwerpen raakt. Kinderdoop, avondmaal, voorzienigheid - om er een paar te noemen. Het is een manier van denken die ik bij de rest van de stof probeer mezelf en hun eigen te maken. Het werkt niet als een stappenplan - zoals niets in het geloof. Maar volgens mij is het een stukje bevrijding van Christus' evangelie, waar we als kerken onze winst mee kunnen doen. Kiezen voor de kerk? Belangrijker is mijn verwonderde erkenning dat - blijkens mijn levensweg - de Schepper van hemel en aarde in Christus door zijn woord en Geest voor mij heeft gekozen.

Dr. Hans Schaeffer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Wageningen.

Noot:

1. Te denken valt aan Hoekstra, E.G.; Ipenburg, M.H.; *Wegwijs in religieus en levensbeschouwelijk Nederland. Handboek religies, kerken, stromingen en organisaties*, Kok: Kampen 2000 (derde sterk gewijzigde en aangevulde druk).

Ingezonden rectificatie

De redactie ontving van ds. G. Zomer Jzn. uit 's Hertogenbosch de volgende rectificatie:

In mijn artikel 'De synode is op vakantie' in *Nader Bekeken* jrg. 15, nr. 7/8 heb ik gezegd dat *De Reformatie* de balans (van DKE inzake de binding aan de belijdenis) had aangeprezen en aangegrepen om de kennelijke toenadering tussen beide kerken te vieren met een dubbelnummer van *De Reformatie* en *Opbouw*.

Dit is onjuist. Bedoeld dubbelnummer verscheen enkele weken eerder dan de balans. En die balans is in *De Reformatie* gepubliceerd op verzoek van DKE en zonder commentaar van de redactie. Ik bied hierbij de redactie van *De Reformatie* mijn verontschuldigingen aan.

Ds. Gijs Zomer

Uiteraard neemt de redactie deze verontschuldigingen aan. Voor alle duidelijkheid: Op 28 oktober 2006 verscheen het dubbelnummer van *De Reformatie* en *Opbouw* ter gelegenheid van het feit dat het veertig jaar geleden was dat de *Open Brief* verscheen. In dat dubbelnummer werd niet iets gevierd, maar werd terug- en vooruitgekeken naar de verhouding tussen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Op 11 november 2006 werd in *De Reformatie* en gelijktijdig in *Opbouw* de balans over de belijdenis gepresenteerd die was vastgesteld door Deputaten Kerkelijke Eenheid van de GKv en de Commissie voor Contact en Samenspreking van de NGK. De balans werd voorafgegaan door een *Inleiding*, geschreven door de voorzitters van DKE en CCS, resp. ds. H. Hoksbergen en A. de Boer.

Namens de redactie van *De Reformatie*,

A.L.Th. de Bruijne
B. Kamphuis

Redding

De meditatie van vorige week bepaalde in de slotzin onze aandacht bij het winnen van onze medemens voor Christus door de wijze waarop we ons gedragen.

H.A. Speelman ■

De Heilige Geest wil onze getuigende levens gebruiken om mensen op God te wijzen en te winnen voor Christus. 'Laat zo uw licht schijnen voor de mensen,' zegt Jezus, 'dat zij uw goede werken zien en de Vader, die in de hemelen is, verheerlijken.' Zo gebruikt de Heilige Geest onze vernieuwde levens om elkaar de weg van het Koninkrijk van God te wijzen en worden mensen gered, gewonnen en gemaakt tot discipelen van Christus door diezelfde Geest.

Wanneer mensen tot geloof komen, getuigen zij er achteraf meestal van dat dit via een vriend of bekende gebeurde in wie zij iets van de genade van Jezus zagen en die hen met het Evangelie in aanraking bracht. Het persoonlijke contact en gesprek is de meest beproefde evangelisatiemethode, schrijft de bekende evangelist Bill Hybels in zijn nieuwste boek ('Maak eens een praatje').

Terwijl ik daarover las in de column van Aad Kamsteeg in CV/Koers, gingen mijn gedachten naar een telefoontje deze zomer van een jongeman, die mij belde vanuit zijn vakantieadres in Italië. Hij was in zijn geweten aangesproken over zijn gedrag en vroeg zich af wat hij nu moest doen. 'U bent iemand van de kerk en daarom bel ik u,' zei hij. Hij bleek amper ooit een kerk van binnen gezien te hebben, maar zijn gewetensprobleem was voor zijn gevoel een ervaring met God. Het bijzondere was dat hij een koppeling legde tussen de Here God en zijn gedrag. Dat doet de Bijbel ook steeds met kracht, zoals Jacobus zegt, want geloof zonder dat het zichtbaar wordt, is een dood geloof.

De eerste Zondag van het derde hoofdstuk van de catechismus legt het verband tussen de Here God en ons levensgedrag, en voegt daar aan het eind nog het heil van onze medemens aan toe: 'dat door onze goede levenswandel onze naasten voor Christus gewonnen worden.' Kort daarvoor worden wij als christenen aangespoord om als wij verkeerd gehandeld hebben of nagelaten hebben het goede te doen 'waarachtige bekering te beloven en te bewijzen'. De tuchting, waar het in die Zondag (31) over gaat, wordt zo toegepast op ons allemaal en niet alleen op de uitzonderlijke zondaar. In de oude vertaling komt dat beter tot uitdrukking. Er staat in antwoord 85 niet 'Indien iemand zich niet stoort aan de vermaning', maar 'ende zo zij naar die vermaninghe niet en vragen'. We moeten er zelf om vragen dat de Here ons aanspreekt op ons gedrag, dat Hij ons terechtwijst en ons op het rechte pad houdt.

Terug naar mijn telefoonvriend. Het bijzondere was dat hij niet zelf het initiatief had genomen in de richting van de Here God, ook was hij niet door een ander gewezen op zijn levensgedrag. De Here had hem rechtstreeks in zijn geweten aangesproken door de Heilige Geest. Hij herkende dit getuigenis van de Heilige Geest niet als zodanig, maar was wel gekomen tot de vragen: Wat betekent dit en wat moet ik doen? (vgl. Handelingen 2 en 8). Het was hem duidelijk dat er meer aan de hand was dan het verbeteren van zijn gedrag op een bepaald terrein. Zijn hart verlangde naar Gods reiniging. Natuurlijk, zijn leven moest vernieuwd worden, maar eerst moest hij nog tot het ware geloof in de Here Jezus komen. Daarover ging ons gesprek toen hij terug was in Nederland. Het buitengewone, het heilige lag erin dat de Here zich rechtstreeks aan hem betoonde. Om nog een keer naar een vertrouwde en tegelijk actuele catechismusvraag te verwijzen: 'Hoe komt iemand aan het ware geloof in Christus Jezus?' Antwoord: 'Van de Heilige Geest die het geloof in onze harten werkt...' (65)

Het gaat hier om het 'innerlijk getuigenis van de Heilige Geest'. Heerlijk is het als we Gods Geest zien werken in de harten en levens van ons en anderen, in de kerk en daarbuiten.

Dr. Herman Speelman is predikant van de Gereformeerde Kerk te Marknesse i.c.m. Nagele.

Exclusief en tolerant

Er was heel wat aan de hand in de gemeente van Korinthe. Zaken stonden op scherp. Discussies waren uitgegroeid tot ruzies. Tegenstellingen tot conflicten. Grote monden konden niet meer worden gestopt. Hanen kraaiden victorie. Zijn eigen positie als apostel werd ook aangevochten. Ja, dat krijg je in zulke situaties.

J.T. Oldenhuis ■

Een woord recht uit het hart

En wat sommigen in naam van de vrijheid van meningsuiting allemaal durfden te beweren, daar werd je bang van. En dan waren er nog aperte misstanden, die niet meer op de juiste manier werden behandeld. Daar sprak zelfs de buitenwacht schande van: 'moet je nou eens zien, die nieuwe groep mensen, die het altijd hebben over zonde en schuld, verzoening en vergeving, dankbaarheid en liefde, wat is het een wonderlijk stelletje mensen; daar kun je toch maar beter niets mee te maken hebben'. Hij had er nu een hele brief over vol geschreven. Zorgen, vragen, scherpe woorden, indringende adviezen, duidelijke richtlijnen. Hij had het allemaal gedictieerd. Zijn secretaris had er zijn handen vol aan gehad. Moeilijke zinnen, waarin duidelijk werd, dat de vaart van de gedachten nauwelijks kon worden vorm gegeven in de verpakking van woorden. En ineens, helemaal aan het eind, was hij op de schrijver komen toelopen, had de pen uit diens hand gegrepen en had met grote halen zelf de slotzinnen van de brief geschreven. Grote onbeholpen letters, krachtige halen, duidelijk het handschrift van iemand voor wie het handwerk van het schrijven geen routine was. Maar wat hij schreef klonk als een bazuin. Ja, echt zijn eigen geluid. Wie de letters zag, hoorde de stem van de man er door heen: een handtekening was het, het onbetwistbare waarmerk van echtheid, dat hij onderaan al zijn brieven neerzette. En toen stond daar die zin: een eigenhandige groet van mij, Paulus. *Als iemand de Heer niet liefheeft, - hij zij vervloekt! Maranatha.* Hij voegde er nog twee zinnen aan toe, die zijn diepe verbondenheid met zijn lezers voor altijd onder woorden brachten en de heftige uitval van de voorgaande zin op de toonhoogte tilden van zijn diepe verbondenheid met hen die hij zo scherp had aangesproken: *De genade van de Heer Jezus zij met u. Mijn liefde gaat uit naar u allen, met wie ik één ben in Christus Jezus.* (1 Kor. 16:21-24)

Schrikken

Ik schrik van die uitval, die helemaal niets heeft van een onbezonnen uitval. Het is een woord, weloverwogen aan het eind van juist deze brief door Paulus neergeschreven, 'eigenhandig'. Met nadruk schrijft hij dat er bij. Het is bedoeld als een onderstreping, die elke bijbellezer wel moet opvallen en wel moet doen schrikken. Ik huiver er bij. Er wordt geen genuanceerde afweging gemaakt, er worden geen minutieuze onderscheidingen gemaakt. Er wordt geen poging gedaan tot verzachting. Het staat er in al zijn rechtheid en duidelijkheid en vooral exclusiviteit. *Als iemand de Heer niet liefheeft, - hij zij vervloekt.* Daar is geen ontsnapping meer mogelijk. Er wordt een regel gesteld. En het is niet eens een uitzondering in de Bijbel. Hoe vaak komen we zulke zinnen niet tegen in de brieven! Jezus heeft zelf ook vaak zo sterk gesproken. Al die zinnen die beginnen met het dubbele Amen, wat in de NBV vertaald is met 'waarachtig, ik verzeker u'. En voeg daarbij al die zinnen waarin Jezus zegt wie hij is: Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Ik ben de goede herder. Ik ben de ware wijnstok. Ik ben het ware brood. Het is karakteristiek voor de Bijbel, voor Jezus, voor God. Er worden voor meditatie soms teksten aangedragen die tot stilheid, zuiverheid en overgave moeten voeren langs de weg van herhaling van zinnen en de omwenteling van steeds dezelfde gedachten, totdat de inhoud van de overdachte uitspraken in een geest van verstillings totaal vat krijgt op het innerlijk van een mens. Maar als ik deze woorden een aantal malen herhaal, komt er een huiver over me, geen verstillings of verzachting. Hier staat het in al zijn felheid en duidelijkheid, tertium non datur: een tussenweg is er niet. Een mens moet kiezen. *Wie de Heer niet liefheeft - hij zij vervloekt.* Hoe erg is dat! Wie betreft dat van al mensen die op perrons langs je lopen, die je in winkelstraten tegenkomt, die je ziet in de massa's van betogingen. Of die je

persoonlijk kent in je eigen nabijheid? In hoe-verre betreft het je zelf? Het was een bewogen oproep aan mensen van wie hij hield. Hij gebruikte het scherpste woord dat te vinden was: vervloekt. Dat is hoe dan ook het einde, de ondergang, de deur die achter iemand sluit zonder ooit weer open te gaan voor licht. Ik word bang van dat woord. Wie durft het vandaag te gebruiken eigenlijk, zo maar, onbeschermde en ononderbouwde? Daarvan kun je Paulus niet betichten: hij zette het neer na een brief die het karakter droeg van een gevecht. Er zat geen zweem in van hoogmoed, trots, of victorie. Geen spoor van: 'onze God is toch de sterkste', of 'onze waarheid zal overwinnen' en nog minder iets van 'onze kerk is de beste'. In alle felheid en exclusiviteit was het een ultiem appèl op de lezers van deze brief, om toch te kiezen en de Heer lief te hebben. Lief hebben: je geborgenheid te zoeken bij hem die echt als enige ooit het leven heeft verworven en het uitdeelt aan ieder die het bij hem zoekt. En toen schreef hij er pal over heen: *De genade van die Heer Jezus zij met u*. En ook: *Mijn liefde gaat uit naar u allen, met wie ik één ben in Christus Jezus*. En zo staat het daar nu voor altijd aan het einde van die brief. Een woord dat doet schrikken. En tegelijk een woord dat werven wil. Het is de pretentie van een exclusiviteit, die alleen maar vastgehouden kan worden op basis van de overtuiging dat de waarheid één is en dat er maar één waarheid is en dat de Bijbel uit de handen van God komt.

Eén waarheid?

Met die overtuiging wordt de Bijbel intussen wel verheven boven alles wat er op de markt van meningen wordt aangeboden. Die pretentie heeft in vroeger eeuwen - en ook vandaag nog wel - geleid tot bloedige taferelen, alsof de vervloeking die Paulus uitsprak het recht gaf om dan ook maar allen die de Heer niet liefhadden te discrimineren, te verachten, weg te zetten, weg te jagen of nog erger: te bevechten en te doden. De kruistochten hebben een stempeel gezet op onze beschaving. En de Jodenvervolging is een onuitwisbare smet op een cultuur waaraan ook christenen hun deel hebben bijgedragen. Misschien is er van schrik wel een omslag gekomen intussen: wij leven nu in een wereld, waarin de waarheid volgens velen, volgens de meerderheid, vele verschillende vormen kan aannemen. Haast net zo veel als er meningen zijn. En als alles waarheid is, blijft er geen waarheid meer over. En dan is er nooit meer één exclusieve waarheid. Als ieder gelijk heeft, heeft niemand ooit meer ongelijk. Dat is dan meteen het einde van elk gelijk en het einde van alle waarheid. En iemand die zo exclusief spreekt als Paulus durfde, zal bijna zeker worden weggezet als iemand die kennelijk de waarheid in pacht heeft. Zo iemand is uitgeschakeld voor het gesprek. Want ieder mag zeggen de waarheid te bezitten, als je maar niet zegt dat je de enige waarheid bezit.

En nog minder dat jij de enige bent, die - of de Bijbel het enige boek is, dat - de enige waarheid bezit. En wie daarbij nog een vervloeking durft uit te spreken, wordt zelf vervloekt. En toch staat dat daar zo maar. We kunnen er niet om heen. We moeten het ook niet willen verbergen. Dat zullen we ook niet kunnen. Ieder kan de Bijbel lezen. Ieder kan deze zinnen zelf tegenkomen. En dan zullen we het moeten kunnen uitleggen. We moeten het eerlijk en zuiver durven zeggen, juist in een cultuur waar je uitgelachen wordt met zo'n pretentie. Dan zal het wel op de toon aan komen. En ook op de manier van zeggen. We zullen het in onze cultuur wel verstaanbaar moeten verwoorden. Dat begint dan niet met die vervloeking. Nee, het moet beginnen met het eerste wat Paulus zegt: met het liefhebben van de Heer. Dat vereist een stuk zichtbare vroomheid en integriteit en ook zelfkennis en zelfreflectie. Is het te zien, dat we hem lief hebben? Niet maar wat over hem praten. Of sterke woorden van hem aanhalen en als projectielen de wereld in werpen. Maar liefhebben: serieus en trouw en eerlijk en volhardend? En dat zonder een zweem van superioriteit, zonder victoriegeest, wervend spreken in een cultuur die geseculariseerd is. En waar we steeds meer mensen tegenkomen die de Bijbel kwijt zijn. Of Paulus nooit gelezen hebben. Of heel bewust juist deze exclusiviteit van God, Jezus, de Bijbel en de christelijke kerk hebben afgezworen. Soms alleen al omdat in die exclusiviteit een stuk agressieve intolerantie van ons meekwam waarin alleen maar een vervloeking doorklonk.

Exclusief en tolerant

Een kerk die de pretentie van de exclusieve waarheid (die ze niet zelf heeft gevonden, maar die haar als genade van de Heer gegeven is), niet meer durft te handhaven, zal langzaam verdwijnen in de smeltkroes van meningen die allemaal als waarheid worden geaccepteerd. Wij staan allemaal bloot aan de verleiding om de grote woorden maar in te slikken, achterwege te laten of te verdoezelen. Wie die verleiding niet voelt, is misschien al wel bezwaken. Soms gebeurt het zelfs, dat we ons gelukkig prijzen, omdat we in de loop van de laatste decennia geleerd hebben de grote woorden gewoon maar niet meer te gebruiken. Maar in de Bijbel staan ze nog wel. 1 Kor. 16:21-24 kan niemand ongestraft wegstrepen. Ze vallen niet eens uit de toon, ze zijn zelfs karakteristiek! We zullen moeten leren ze te gebruiken in volwassen tolerantie, ontdaan van alle onzuivere bijtonen van superioriteit en agressiviteit. In vroomheid en gedreven door de liefde tot de Heer. Dat is best een heel moeilijke opgave. Het begint met kennis van de genade. En met liefde tot de Heer.

Ds. Jan Oldenhuis is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman.

Als de beerput open gaat

“En jullie vragen je af: Waarom toch? Omdat je de vrouw met wie je je leven deelde trouweloos behandeld hebt...”

Maleachi 2:14a.

M.J.C. Blok ■

Nee, van hem had ik het niet verwacht. Misschien is dat wel dom van me geweest. Ik had al jaren het gevoel dat er iets met hem aan de hand was. Soms dacht ik dat hij homofiel was, want hij toonde nauwelijks seksuele interesse in mij.

En ik had ook niet het gevoel dat hij in andere vrouwen geïnteresseerd was.

Hij ging 's avonds pas laat naar bed.

Ik ging eerder. Hij is zo'n lieve man. Ik wist dat er iets niet klopte. Maar ik durfde hem niet te confronteren met mijn twijfels. Bang om hem te kwetsen.

Ik probeerde met hem tot een gesprek te komen, maar het lukte niet. De communicatie in ons huwelijk was minimaal geweest. De bekende koetjes en kalfjes bleven over. Het ging eigenlijk nergens meer over tussen ons. We leefden alleen nog als vrienden (hoewel...?): ieder deed zijn eigen ding. Soms ging het een tijdje beter. Dan deden we leuke dingen samen. Maar ten diepste voelde ik me rot en doodongelukkig.

Ik dacht aan wat ik ooit gelezen had over de eerste vijf behoeften van de vrouw: genegenheid, communicatie (praten), eerlijkheid en openheid, financiële zekerheid en waardering in het gezin.

Ook kwamen bij me boven de eerste vijf behoeften van de man: seksuele vervulling, kameraadschap, een aantrekkelijke echtgenote, thuis gesteund worden en bewondering.

Ik had ze uit m'n hoofd geleerd. Maar wat kon ik er eigenlijk mee? Ben ik voor hem geen aantrekkelijke echtgenote, bewonder ik hem niet genoeg, geef ik hem seksueel niet genoeg? Ik werd gek van deze vragen.

Ik voelde me dus rot en doodongelukkig.

De waarheid zal u bevrijden **Johannes 8:32**

Op een kwade (goeie?) dag schreeuwde ik tegen hem: “Nu vertel je wat er aan de hand is!”

Langzaam maar zeker kwam het er uit. Hij hilde. Seks- en pornoverslaving. Gelukkig was hij dus niet homoseksueel. We waren compleet in verwarring, in shock. Ik vooral.

Het leek of hij opgelucht was. Alles gooide hij er uit. Na al die jaren kon hij over zijn geheim praten. Het werd me ook duidelijk dat hij wilde breken met die wereld van verslaving.

Hij knokte keihard, maar de macht van de verslaving was hem te sterk. Sterker ook dan zijn liefde voor mij. Dacht ik.

Redder in tijden van nood **Jeremia 14:8b.**

We hebben geprobeerd er samen uit te komen. Wat hebben we gevochten. En we deden ons mooi voor naar de buitenwereld. Niemand mocht iets merken. Maar, ten diepste: ik kon hem niet helpen en hij mij niet. We gingen elkaar ontlopen en negeren. Ik was zover dat ik mijn koffers wilde pakken. Dan maar weg met mijn dochttertje.

Toen ging mijn man op internet op zoek naar hulp.

Internet: Het is van de duivel. Die gore verleider van mijn man.

Internet: Het is uit de hemel. Sites die echt helpen. Die je echt willen helpen je verslaving te boven te komen.

We konden bij De Driehoek ons hart luchten. Het deed ons beiden goed. We huilden en we lachten. Er werden vragen gesteld die we elkaar nog niet hadden durven en willen stellen.

Onze harten gingen weer open voor elkaar! Thuisgekomen zagen we ons dochttertje: we wilden knokken voor een stabiele toekomst voor haar. Er zijn al te veel kinderen de dupe van hun ouders...

De beerput ging open in de gesprekken bij De Driehoek. Niets bleef onbesproken. Thuis vonden we het nog steeds moeilijk om met elkaar te communiceren.

We kregen hulp om met de seksverslaving van mijn man om te gaan en hij kreeg hulp om uit die wereld van de porno te blijven.

Samen kregen we inzicht in hoe die verslaving in elkaar steekt. Ik moest aan dat rotwoord wennen: 'seks- en pornoverslaafd'. Dat was hij, mijn man...

Toen werd me duidelijk wat het is: seks en porno beheerst je 24 uur per dag. Het maakt je geest ziek. Je functioneert slecht. Thuis en op je werk. Je voelt je schuldig en hebt een slecht geweten. Je bent argwanend naar andere mensen. Het beheerst je hele leven in alle opzichten.

Toen leerden we in tijden van nood onze Redder weer kennen!

Twee jaar later...

We zijn naar elkaar toegegroeid. We hebben geen geheimen meer voor elkaar. Onze communicatie is sterk verbeterd. Mijn man heeft zijn seksverslaving onder controle, al blijft het een zwakke plek. De kunst voor hem is om moeilijke situaties te herkennen en te vermijden. Eén keer had hij een terugval. Hij was er echt kapot van.

Gelukkig praatte hij er open over met mij. Ik heb veel bewondering voor mijn man die dit gevecht grotendeels alleen moet leveren. Ik probeer hem zo veel mogelijk te helpen.

We werken er aan samen een leuke seksuele relatie op te bouwen. En het lukt!

We spreken ons veel meer naar elkaar uit.

Onze gevoelens, wensen en frustraties uiten we naar elkaar.

Met mij gaat het eigenlijk best goed.

Ik ben er ook een beetje trots op hoe ik door die tijd ben heen gekomen.

Ik dank mijn God! Ik ervaar weer wat het betekent dat Hij mijn Redder is!

Hij zal verder helpen, want we hebben nog wel een hele weg te gaan

(zie www.kostbaarvaatwerk.nl, site voor en door partners van seksverslaafden, en: Ilona Jacobs- *Echt gebroken, hecht verbonden*, Vaassen, 2008 - een aanrader voor wie in het onderwerp geïnteresseerd is).

Herkenningpunten

Wie ontdekt dat haar man pornoverslaafd is, voelt zich vernederd, vies, verstoten en afgewezen.

Kan je kapotte huwelijk hersteld worden?

Ilona Jacobs heeft ervaren dat het kan, na een harde, innerlijke strijd. Martha Aalbers (*N.D.* 5 maart 2008) had een gesprek met haar. Uit dat gesprek noem ik puntsgewijs het volgende:

- vaak duurt de verslaving al vele tientallen jaren voordat die aan het licht komt. Als jonge jongen heb je soms al iets met pornoblaadjes.
- seksverslaving kan verblindend werken, ook voor de vrouw. Je denkt: het gaat wel weer over.
- steeds belooft je man ermee te zullen stoppen.
- porno doet iets met je ziel, al denken mannen vaak dat het alleen iets lichamelijks is.
- porno kijken is ontucht. Je breekt de echt. Jij als vrouw bent nummer zoveel.
- de internetcursus kan je heel goed helpen: www.settingcaptivesfree.com
- toen Ilona de liefde van God ging ervaren, kon ze ook haar man vergeven ("de ander verdient net zoveel genade als ik", zei ze)
- door te zwijgen, houd je de zaak (de zonde) in stand. Als christen moet je de weg van de confrontatie gaan.
- pornoverslaving is een ernstige geestelijke ziekte. Alleen radicale amputatie (ermee breken en alles bij het kruis van Christus brengen) is heilzaam.
- Ilona's boek heeft ook een boodschap voor de politiek: reinig die verseksualiseerde samenleving toch! Er is een hunkering naar echte liefde. Porno voelt als liefde maar is het in werkelijkheid niet

Overigens: wie hier zonder zonde is, werpe de eerste steen...

Lezen: Matteus 5:27,28.

Ds. Jan Blok is predikant van de Gereformeerde Kerk te Spakenburg-Zuid.

www.settingcaptivesfree.com
www.kostbaarvaatwerk.nl

Enschede-Noord - nieuw adres: ds. G.F. Overweg, Ribbelerbrinkstraat 113, 7531 CC Enschede, tel. 053-4340234.

Groningen-Helpman - nieuw adres: G. Timmermans, Van Deyssellaan 68, 9721 WX Groningen, tel. 050-3643933.

Drachten - jubileum: Op 25 augustus was ds. R. Urban veertig jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Ferwerd/Hallum (1968), Goes/Brouwershaven (1972), Goes (1981), Groningen-Zuid (1982), Vollenhove-Kadoelen (1991) en Sint Jansklooster-Kadoelen (1996). In 2005 ging hij wegens ziekte met vervroegd emeritaat.

Opvoeden tot beelddrager met Waterink

“Een kind dat bezig is, is bezig in zijn wereld, en heeft gevoel voor verantwoordelijkheid voor zijn wereld. En nu moet men in die eigen wereld dat kind de vrijheid laten. Ik hoef daar niet bij te zeggen, dat wij wanneer het kind iets zondigs doet of iets gevaarlijks, dan dat kind moeten leiden. Natuurlijk het kind moet opgevoed worden, maar die opvoeding bestaat er niet in, dat we het kind leren ‘dansen naar ónze pijpen’ en dat wij dat kind opdragen datgene wat wij in onze grillen op dit ogenblik voor dat kind plezierig vinden, - nee, liever zeggen we: wat wij plezierig vinden, dat het kind op dit ogenblik doet.”

(Uit: *Opvoeding tot persoonlijkheid*, J. Waterink 1964)

J.J.D. Baas ■

In deze reeks van opvoeding en onderwijs, aandacht voor de christen pedagoog en psycholoog uit de vorige eeuw: Jan Waterink. Dit gaat aan de hand van het hierboven reeds vermelde boek uit de serie ‘Praktijk van de opvoeding’ van uitgeverij J.H. Kok te Kampen. We zullen, na een korte levensbeschrijving van Waterink een aantal markante punten daaruit naar voren halen. Het artikel wordt afgesloten met een aantal vragen om over na te denken.

Levensloop

Jan Waterink (1890–1966) was een christenpedagoog en -psycholoog. Hij werd geboren als zoon van een godsdienstonderwijzer in Bergentheim. In 1914 trouwde hij met Jouske van der Kam. Hun huwelijk bleef kinderloos. Na zijn studie aan de theologische universiteit te Kampen werd Appelscha zijn eerste predikantsplaats. Hij kreeg tijdens zijn werk als predikant steeds meer belangstelling voor volkskunde en psychologie. Hij ging daar ook colleges in volgen.

In 1917 liet hij zich inschrijven als student theologie aan de VU te Amsterdam, waar hij in 1923 promoveerde cum laude tot doctor in de godgeleerdheid. Aan de titel van zijn proefschrift: ‘Plaats en methode van de ambtelijke vakken’, is af te lezen waar zijn hart lag. Hij bepleitte dat er een wetenschappelijke aanpak

zou komen van de ambtelijke vakken. Hij had zelf door middel van een enquête onderzoek gedaan naar de catechese.

Via Zutphen leidde zijn weg als predikant naar Amsterdam.

Zijn belangstelling voor psychologie en pedagogiek werd steeds sterker. Hij werd hoofdredacteur van het *Pedagogisch tijdschrift voor het Christelijk onderwijs*. Voor dit blad schreef hij een aantal artikelen over opvoedkunde. Deze artikelen zijn later in boekvorm verschenen.

In 1926 werd Waterink benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de pedagogiek in de faculteit der letteren en tevens tot buitengewoon hoogleraar in de catechetiek in de faculteit der godgeleerdheid aan de VU. Hij bekleedde deze professoraten tot 1961 (zijn emeritaat).

Lange tijd was Waterink ook hoofdredacteur van het tijdschrift *Moeder*, een populair opvoedingstijdschrift. Mede door zijn artikelen in dat tijdschrift en zijn reacties op vragen van lezers kreeg hij grote invloed op de orthodox calvinistische opvoedingsstijl.

Waterink is te typeren als een neocalvinistisch voorman. Hij was een gematigd man in zijn uitingen. Hij pleitte vooral voor modern onderzoek, zonder er zelf erg veel tijd in te steken. Waterink werd door het gezin van Prinses Juliana en Prins Bernhard regelmatig geraadpleegd. Hij heeft de prinsessen getest om de ouders te adviseren inzake hun opvoeding.

De betekenis

Waterink groeide op in een tijd dat er voor de opvoeding van kinderen uit de eenvoudige milieus nog nauwelijks serieuze aandacht was. In 1917 werd door de invoering van de leerplicht een einde gemaakt aan de kinderarbeid. Dat kwam mede door een groeiende aandacht voor het kind, ook in de landen om ons heen. In orthodox calvinistische kringen werd in die tijd bij opvoeden vooral gedacht in termen van 'vaderlijk gezag en gehoorzaamheid'. Dat gezag en die gehoorzaamheid werden dan met name gehandhaafd door strenge tuchttoefening. Men meende dat dit de Bijbelse norm was.

om zich goed te kunnen ontwikkelen heeft een kind vooral rust nodig

Mede onder invloed van de Individualpsychologie vroeg Waterink juist aandacht voor het kind zelf, ook voor de emotionele kant. In het bovenstaande citaat werd dat al wel duidelijk. Met name in zijn vragenbeantwoording in het blad *Moeder* liet hij merken dat ouders meer aandacht aan het individuele moesten schenken. Op vragen naar zenuwachtige en onzekere kinderen, kinderen met minderwaardigheidsgevoelens kregen ouders het advies respect en begrip te tonen voor hun kind. Straf geven aan kinderen was volgens Waterink alleen nuttig wanneer ouders te maken hadden met bewuste overtreding van hun regels, iets dat volgens Waterink maar zelden voorkwam. Hij wilde ouders leren de stoornissen van hun kinderen te begrijpen en te verklaren. Waterinks gedachten zijn met name gegrond op de Bijbelse begrippen van zonde, liefde en genade.

Opvoeden tot persoonlijkheid.

Dit boek is ruim veertig jaar geleden voor het eerst uitgegeven, maar is nog altijd de moeite van het lezen waard voor mensen die bij de opvoeding betrokken zijn. Het boek start met een beschrijving van wat met persoonlijkheid wordt bedoeld en hoe je die persoonlijkheid van een kind (positief) zou kunnen beïnvloeden. Daarbij pleit Waterink voor een geïntegreerde aanpak. Je kunt niet het denken, het gevoelsleven en het wilsleven apart opvoeden en ontwikkelen. Daarover zegt hij: "Als opvoeders hebben we de taak niet: 'een verstand op te voeden', 'een gevoel op te voeden', of 'een wil op te voeden', maar een kind op te voeden, een mens te vormen. Om zich goed te kunnen ontwikkelen heeft een kind vooral rust nodig. Een rustige omgeving, stabiele ouders, een goede school". Waterink: "Het is een van de ergste fouten van ouders,

dat ze een kind niet kunnen laten komen tot het zich concentreren op zijn eigen handelen, tot het zich concentreren op zijn eigen spel." Zeker in onze vaak zo onrustige tijd, waarin ouders zo ontzettend druk lijken te zijn met van alles en nog wat, een opmerking die te denken geeft. Hoe belangrijk en noodzakelijk al die drukte van de ouders ook mogen zijn, kinderen komen tegenwoordig nogal eens te kort aan de mogelijkheid voor rust en concentratie. Twee basale factoren voor de gezonde ontwikkeling van een kind.

Integratie in een gedesintegreerde tijd

Waterink schrijft: "Onze tijd is veelszins gedesintegreerd. Dat wil zeggen dat onze tijd niet kent de harmonie in het leven, die de persoonlijkheid wil en moet demonstreren. Wij zouden kunnen zeggen, in velerlei kring, vooral in kringen van jonge mensen, heeft onze tijd zelf geen persoonlijkheid." Waterink vindt dat dit een funeste uitwerking heeft op het geestelijk evenwicht van jongeren.

Zijn antwoord hierop: "het moet het doel van ouders zijn om hun twaalf- tot veertienjarige kinderen al zoveel evenwicht, al zoveel rust, zoveel overgave-aan-de-werkelijkheid te hebben meegegeven, dat zij gewapend zijn tegen de eenzijdige prikkelende beïnvloeding van dat milieu, waarin zij misschien vanaf nu gaan verkeren."

En vervolgens: "Het schijnt zo te zijn dat heel veel mensen schijnen te denken, dat vaagheid een goed middel is om jonge mensen leiding te kunnen geven."

Zijn reactie: "Nu meen ik, dat psychologisch gezien deze idee, dat een zeker vaag aanduiden, of een zogenaamd voorzichtig aanduiden van datgene wat de christelijke levenseis is, op zichzelf als pedagogisch middel zeer weinig waardevol is."

In feite geeft Waterink aan dat ouders duidelijk moeten zijn in hun keuzes, in wat goed is voor een kind (ook voor het wat oudere kind) en wat niet. Maak de christelijke waarden duidelijk in je eigen leven en houd ze voor aan je kinderen. En zouden we elkaar als opvoeders deze zin vandaag niet onder ogen moeten houden: "Jonge mensen willen voelen, willen ervaren, dat datgene wat wij tot hen zeggen bij ons écht is, - en dat het eerlijk uit ons hart komt.

De opvoeding van het geweten

Allereerst gaat Waterink ervan uit dat de kinderen in de opvoeding de regels van Gods wet hebben geleerd. Dat ze de norm kennen. Dan is er, volgens hem, sprake van een geregleerde persoonlijkheid. Volgens Waterink is opvoeden van het geweten, zonder de norm van Gods gebod onmogelijk. "We kunnen nooit zeggen dat iets goed is omdat het goed is zonder meer, omdat het zo behoort, omdat het zo moet."

Voorleven is ook hier belangrijk. De kinderen moeten bij hun opvoeders zien hoe je naar die norm leeft en hoe die voor hen realiteit is. Kinderen normen leren kan alleen als ouders ook zelf uit die norm leven. En van belang is ook: welke sfeer hoort bij die opvoeding?

opvoeders mogen juist aan kinderen het licht van Gods reddende genade laten zien

Volgens Waterink ligt in het driftleven van het kind de oorsprong van allerlei moeilijkheden voor het kind zelf, maar ook voor zijn opvoeders. Met drift bedoelt hij dan: “die levensuitingen die onmiddellijk samenhangen met de instandhouding van het leven. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan de geslachtsdrift.”

(Waterink wijst de Freudiaanse benadering van de seksualiteit geheel van de hand. Met name omdat Freud van geen schuldgevoel wilde weten. Bovendien had Freud zo’n negatieve kijk op godsdienst dat Waterink geen kant uit kon met zijn psychoanalyse.)

Waterink wil dat de kinderen met name de goede regels van God worden voorgehouden. Daardoor kun je een kind tot een andere levenshouding brengen, tot een ander uitzicht op het leven. “We zullen het kind moeten begrijpen, we zullen moeten begrijpen welke remmingen er zijn bij dat kind om de regel te verstaan, te gehoorzamen en lief te hebben.” Opmerkelijk is wat Waterink over het geweten zegt. Hij schrijft dat het geweten begint met het zelfbesef. “Bij elk normaal kind is er het zelfbesef dat het een redelijk wezen is. Een kind aanvaardt, dat de buitenwereld zo is als hij die waarneemt.”

“Bij het geweten gaat het om de verhouding tussen drie instanties: De gewetenswerking berust op het besef van mijn verantwoordelijk zijn aan (iets of) iemand ten opzichte van een zekere zaak.” Vervolgens zou dat werken van het geweten rusten op de norm die het kind geleerd heeft. “We zullen het kind van jongsaf moeten leren beleven, dat ook ouderen weten wat het betekent, dat het is alsof God met zijn lamp ons van binnen belicht. Wij moeten kinderen ook leren te letten op dat lichtje waarmee de Geest van God wandelt door ons binnenste. Alleen in een gezin en in een school waarin de eerlijke en open houding geleefd wordt door de opvoeders, is het mogelijk om ook bij overtredingen de vorming van het geweten in de opvoeding te betrekken.”

Waterink benadrukt dat we het kind nooit moeten laten bij het punt van het geweten dat het kind aanklaagt, maar opvoeders mogen juist aan kinderen het licht van Gods reddende genade laten zien. In het boek voegt hij er ook nog een speciaal gedeelte aan toe over gewetensvorming en het gebed.

Karaktervorming

Voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid zal ook aan de ontwikkeling van het karakter aandacht moeten worden gegeven. Waterink zegt hierover: “de karaktervorming zal zich in de eerste plaats moeten richten op het gehoorzaam zijn aan de stem van het geweten. Dat veronderstelt een zekere vrijheid van de persoonlijkheid.”

Hij pleit er vervolgens voor dat gehoorzaamheid nooit uit angst moet voortkomen, maar dat het een bewuste keuze moet zijn. Hij pleit voor de houding: “ik wil om Gods wil en om der wille van de mensen zo handelen.”

Leiding van een kind moet in de visie van Waterink altijd zijn naar de vrijheid. Daarbij is de vorming van de wil van het kind een voorwaarde om in gehoorzaamheid te leven en om de regels voor het leven (de norm, de wet van God) te realiseren en om naar de stem van het geweten te luisteren.

Voor Waterink is het geweten dus een normatief geweten.

Tucht, straf en beloning

Uit het bovenstaande zal al wel duidelijk zijn dat Waterink wars is van dwang door straf. Straf moet voor hem vooral zinvol zijn. Tucht-oefening moet niet opzettelijk gebeuren. Het is in feite nooit een aparte handeling. Het zit gewoon in de hele opvoeding verweven. Elke opvoedingsmaatregel is in wezen een tucht-oefening. Straf en beloning zijn de vanzelfsprekende uitdrukking van de tucht-oefening. Het kenmerk van straf is dat zij wordt gegeven uit liefde. “Elke straf waarbij een kind het gevoel krijgt, dat vader of moeder of de meester of de juffrouw straffen omdat ze boos zijn is fout. Een kind moet het gevoel krijgen dat de opvoeder het akelig vindt, dat hij moet straffen, dat die opvoeder er verdriet van heeft.”

straf en beloning moeten uit liefde voortkomen

Wat betreft de beloning merkt Waterink op: “Nooit mag gehoorzaamheid gekocht worden: als jij voor moeder een boodschap doen wilt, mag je voor jezelf wat meebrengen.” Ook de beloning moet uit liefde voortkomen.

Wil

Wat betreft de wilsvorming meent Waterink dat het tot het wezen van het wilsleven hoort dat er een bewust motief moet zijn voor dat wat een mens wil. Anders is er sprake van angst of drift als motief voor een daad. Het is nodig dat we aan kinderen leren wat ze moeten willen en waarom. Vervolgens moet een kind ook weten hoe het dat op een redelijke manier kan berei-

ken. Vaak weet een kind niet hoe hij het voor elkaar moet krijgen. Waterink noemt dat 'een kind dan gedesoriëteerd is in de ruimte'. De koppigheidsfase van een kind blijft vaak een groot probleem. Waterink wil het vooral verklaren vanuit de ontwikkeling van het kind zelf. Het kind krijgt besef van eigen identiteit, maar weet er nog geen raad mee.

"Laten we afspreken dat de ouders in elk geval geen verzet bij het kind moeten opwekken." Dat kan door geen onredelijke eisen aan het kind te stellen. Als een kind bepaalde dingen weigert, is daar altijd een reden voor: meestal is

aan de opvoeding van de wil wordt helaas veel te weinig aandacht besteed

het kind bang om het vereiste te doen. Dan is opvangen van de moeilijkheid de aangewezen weg. Het kind moet in elk geval het gevoel houden dat er aansluiting bij vader en moeder is. "Kinderen beneden vier of vijf jaar hebben nog niet een duidelijk besef van wat willen eigenlijk is." Op latere leeftijd: "Voor de vorming van de wil is het nu absoluut nodig dat het kind leert zichzelf te houden aan zijn eigen wilsbesluiten. Uiterst belangrijk is, dat wij leren aan een kind, dat, hoezeer spontaniteit ook een prettige eigenschap is, toch bij het nemen van een wilsbesluit, zelfbezinning een noodzakelijk iets is. Aan de opvoeding van de wil wordt helaas veel te weinig aandacht besteed."

Verantwoordelijkheid

Waterink wil een duidelijk onderscheid maken tussen een slappe opvoeding en een begrippe opvoeding. Bij de eerste is men bang voor regels. En juist bij de opvoeding tot persoonlijkheid moet een kind leren verantwoordelijkheid te dragen. En daar horen regels bij! Het is echt kwalijk voor kinderen als opvoeders het toelaten dat een kind zijn eigen wilsuitingen zo vaak mag veranderen als het zelf wil. In de tweede plaats moeten opvoeders altijd op hun hoede zijn dat ze het kind niet te zwaar belasten met taken.

Dan kan een kind de verantwoordelijkheid feitelijk ook niet dragen. Vanaf het vierde jaar mag je een kind een eenvoudige taak geven, waarvan de opvoeder ook mag eisen dat hij af komt. Zo train je een kind in verantwoordelijkheid nemen. Dat bouw je in de loop der jaren uit in moeilijkheidsgraad en omvang van de taak.

Natuurlijk is verwenning hier een verkeerde manier van opvoeden, volgens Waterink. "Waar gewenning goed is, is verwenning juist de verkeerde richting."

Lichamelijke opvoeding

Waterink pleit voor een totale opvoeding van het kind. Want lichaam en ziel zijn een. Opvoeders zullen moeten weten dat alles wat een kind doet, spelen, heen en weer rennen, enz. in dienst staat van de ontwikkeling van zijn hele persoonlijkheid. Als kinderen leren hun lichaam te beheersen, door oefening en sport, wordt ook hun persoonlijkheid gevormd. Bovendien door groepssporten leren kinderen met anderen samen te spelen en rekening te houden met de mogelijkheden van de ander. Bij de vorming van de persoonlijkheid van de mens, gaat het om de totale mens, als beeldra-ger van God.

Wat vragen om over na te denken:

- a. Waarom is er tegenwoordig nauwelijks meer aandacht voor de ideeën van Waterink? Past alleen het taalkleed ons niet meer, of kunnen we met zijn (vaak op Bijbelse grond geformuleerde) adviezen niet meer uit de voeten in deze tijd? Kloppen de argumenten niet meer, of passen ze niet in ons straatje?
- b. Waterink schrijft dat ouders en school meer gericht zouden moeten werken aan de training van de wil van kinderen. Welke aandacht besteden wij daar gericht aan? Laten we op dit gebied vandaag de dag niet te veel lopen door een veel te toegeeflijke opvoeding? Ook al beroepen we ons daarbij op de eigen keuzes van een kind.
- c. Kinderen hebben behoefte aan duidelijkheid, dat biedt veiligheid. Veel opvoeders geven tegenwoordig aan zich onzeker te voelen. Mag ik mijn kind iets verbieden? Moet ik alles uitleggen aan mijn kind? Zijn we daardoor niet te weinig duidelijk geworden in de opvoeding?
- d. Volgens Waterink zou het geweten normatief zijn. Kan het geweten van een kind normatief zijn? Welke rol speelt jouw geweten in je leven. Waar is dat door gevoed? Welke aandacht besteed jij aan de vorming van het geweten van je kind?

Jetze Baas is regiodirecteur van de Gereformeerde Schoolvereniging Veluwe Plus.

Kerkhistorische 'ontmoetingen' in het Moezeldal

kerkhistorie

Onbedoeld kom je hen tegen tijdens een zomervakantie in het dal van de Moezel: mannen - al zijn ze niet zo bekend gebleven - die een onuitwisbare rol in de kerkgeschiedenis hebben gespeeld. In Trier, waar de Porta Nigra het stadsbeeld domineert, liepen we tegen bisschop Paulinus (± 300-358) aan, die zelf ooit botste met de Romeinse keizer Constantius II in een tijd toen in West-Europa de strijd over de Godheid van Christus tussen Arius (en de Arianen) en Athanasius (met 'Nicea' als zijn confessionele steunpunt) de geesten enorm bezig hield.

H. Veldman ■

Vervolgens kwam het in het dubbelstadje Bernkastel-Kues tot een 'ontmoeting' met Nicolaus Cusanus (1401-1464), een bijzonder begaafde theoloog en filosoof in het Duitsland van de 15de eeuw.

En tenslotte liepen we in het dorp Bruttig tegen een eenvoudig standbeeld aan, opgericht ter herinnering aan Petrus Mosellanus (1493-1524), een tijdgenoot van Luther en een evenknie van Melanchthon.

Over elk van deze persoonlijkheden wil ik enkele impressies doorgeven die van belang kunnen zijn voor onze kennis van de geschiedenis van de kerk. Vandaag over de eerste van de drie.

Bisschop Paulinus van Trier

In Trier, waar al sinds de 2de eeuw christenen woonden, is men nog altijd trots ('stolz') op de moedige bisschop Paulinus. Het r.-k. bisdom daar geeft al sinds 1875 een weekblad uit dat zijn naam draagt. Er was toen een belangwekkende aanleiding voor, we komen er straks op terug. En nu, anno 2008, viert men in Trier een klein jubileum, want de man stierf 1650 jaar geleden, overigens ver van zijn bisschopsstoel. In Trier hebben ze daarom een kleine 'Ausstellung' over hem samengesteld met de welsprekende ondertitel 'Zwischen Gewissen und Staatsräson'. De laatste term duidt erop dat het er ook toen al om spande: hoe sterk geldt het beginsel dat het belang van de staat alle andere belangen te boven gaat? Een hoogst belangrijke kwestie, zeker in de Duitse geschiedenis.

Vrijheid en gebondenheid - tot in Nicea (325)

We bevinden ons dus in de 4de eeuw. Dat zegt veel: want sinds 313 mag men in het Romeinse rijk in alle vrijheid kiezen voor de christelijke kerk, dank zij een decreet van Keizer Constantijn de Grote. De vervolgingen zijn voorbij - de vrijheid biedt ongekende mogelijkheden voor de groei van de kerk. Overal in het Romeinse rijk wordt het heidendom teruggedrongen en worden er - soms op plekken waar eens een tempel stond - kerken en kapellen gebouwd. Overigens zal het nog jaren duren voor het christendom tot staatsgodsdienst wordt verklaard en het heidendom verboden; dit wordt een feit in 380 onder keizer Theodosius I. Het was de staatsmacht die godsdienstvrijheid had verleend. Maar die macht deed meer! Keizer Constantijn is daarvan zelf een welsprekend voorbeeld. Hoewel zelf nog niet gedoopt - hij was nog steeds catechumeen - bemoeide hij zich intensief met kerkelijke zaken. Niet alleen als het ging om uiterlijke dingen, zoals de financiering van een kerkgebouw of de bescherming van christenen, maar hij bemoeide zich ook met interne zaken zoals de benoeming van bisschoppen en zelfs met zaken die het wezen van de religie raken: de belijdenis van de kerk! Van een 'scheiding van kerk en staat' was bepaald geen sprake - het tegendeel was juist dagelijkse werkelijkheid. En het mag ons misschien verwonderen: de leiding van de christelijke kerk had er geen kritiek op. Ja, de bisschoppen waren juist erg ingenomen met de keizerlijke bemoeienis. Betere tij-

den kon men zich nauwelijks wensen. Dat leek vooral te worden bevestigd door het optreden van keizer Constantijn in de zaak-Arius. Deze presbyter uit het Egyptische Alexandrië leerde dat Jezus Christus niet eeuwig gelijk was aan God de Vader, ook niet Diens natuur en substantie bezat. De Zoon was volgens hem slechts het voornaamste schepsel, de aangenomen zoon van God; ook het instrument van de verlossing. De naam God wordt hem alleen maar in oneigenlijke zin gegeven. Hij heeft een lichaam aangenomen, zonder menselijke ziel. De Heilige Geest is het voornaamste schepsel van de Zoon. Zo gaf Arius te kennen dat hij serieus opkwam voor de ene God, het enige eeuwige Wezen. De gezaghebbende r.-k. kerkhistoricus R.R. Post stelt in dit verband dat het Arianisme 'een godsdienst zonder God-Mens' is, d.w.z. 'zonder genade, zonder offer, zonder sacramenten'.

De leer van Arius maakte zich vooral sterk in het oostelijke deel van het Romeinse rijk, maar keizer Constantijn - die de eenheid van zijn rijk niet in gevaar wilde laten komen - riep de kerkleiders bij elkaar in het concilie van Nicea, in 325. Van de 300 bisschoppen waren er ongeveer 20 op de hand van Arius, ook was er een groep van 12-15 die een middenpositie innam, maar het overgrote deel besliste na soms felle en langdurige besprekingen dat de leer van Arius niet katholiek was. Er werd een belijdenis opgesteld die aangaf dat 'de Zoon één van wezen, van een en hetzelfde wezen, van een en dezelfde goddelijke natuur als de Vader is, en dus God als Hij'. Het kenmerkende woord was 'homousios', d.w.z. van het zelfde wezen. Op twee na ondertekenden alle bisschoppen de belijdenis van Nicea. Kerkhistoricus Post schrijft: "Sommigen deden dit slechts uit vrees voor de keizer en om hun waardigheid niet te verliezen." Maar velen waren niet echt overtuigd - het zou later wel blijken wat dit voor gevolgen had. Arius en zijn beide medestanders werden door de keizer verbannen. Keizerlijke decreten bepaalden de koers van de kerk.

Na Nicea

Constantijn de Grote had nu dus de katholieke leer van de kerk veilig gesteld, maar de sympathieën voor Arius en zijn leer bleven sterk. Ook aan het keizerlijke hof was dat merkbaar. Arius' scherpste tegenstander was diaken Athanasius, eveneens verbonden aan de kerk te Alexandrië. Maar de ongunst van de keizer tegen hem werd steeds duidelijker merkbaar: er werd zelfs beweerd dat Athanasius betrokken was bij de moord op bisschop Arsenius (behorend bij een tegengestelde richting). Op de synode van Tyrus in 335 behaalde Athanasius echter een belangrijke overwinning: Arsenius kwam daar in levende lijve binnen!

Desondanks raakte de keizer steeds meer op de hand van Arius. Deze hield Constantijn een belijdenis voor die nogal rechtzinnig klonk, hoewel de woorden 'één in wezen' er ontbraken. De opmerking van Arius dat hij 'de belijdenis aanvaardde', bracht de keizer - die meende dat Arius het had over het Nicaenum - ertoe hem in ere te herstellen. Tegelijk liet Constantijn weten dat Athanasius naar een uithoek van het rijk werd verbannen. Deze moest naar Trier (336), waar hij veel bewonderaars en vrienden kreeg. Onder hen was ook een zekere Paulinus, afkomstig uit de omgeving van Bordeaux, toen nog een jonge, missionair ingestelde priester in dienst van bisschop Maximinus van Trier.

Nog in hetzelfde jaar 336 zou Arius plechtig worden gereïnstalleerd in Constantinopel, maar hij stierf op de avond daarvoor, op 80-jarige leeftijd.

Constantijns zonen

Toen in 337 ook keizer Constantijn overleed, leek de kerkelijke kaart van die tijd zich even helemaal ten gunste van Athanasius te wijzigen. Het rijk werd voor enige tijd geregeerd door de drie zonen van Constantijn. Hun onderlinge strijd zou echter voor meer politieke instabiliteit zorgen dan menigeen lief was. Dat werd ook merkbaar in de manier waarop zij zich bezig hielden met de kerk.

Keizer Constantijn II - regerend over Gallië, Spanje en Brittannië - riep Athanasius direct terug uit Trier en liet hem naar Alexandrië terugkeren, waar de kerk deze ex-banneling met vreugde zijn diensten weer liet verrichten. Athanasius werd nu bisschop van Alexandrië. Maar Constantijn II verloor de politieke machtsstrijd tegen zijn broer Constans (340), waardoor laatstgenoemde heerser werd over alle delen van het West-Romeinse rijk. Intussen hadden de tegenstanders van Athanasius

Foto: Eugen Reiter, Paulinus widerspricht dem Kaiser ins Angesicht - Deckenfresko in der Basilika Trier St. Paulin

hun kans waargenomen door de bisschop opnieuw te laten verbannen. De kerkstrijd was nog lang niet gestreden. Evenmin de politieke strijd. Over het Oost-Romeinse rijk regeerde Constantius II, die zich uiteindelijk in 350 meester maakte van het hele Romeinse rijk. En deze keizer stond positief tegenover de leer van Arius. Hij trok de steun aan de bisschoppen die de belijdenis van Nicea hadden aanvaard in en begunstigde de partij der Arianen.

Paulinus spreekt keizer Constantius tegen

Constantius II maakte er vanaf het begin van zijn alleenheerschappij veel werk van om de kerk naar zijn hand te zetten. Zijn leidend idee kwam kort gezegd hierop neer: Eenheid in de godsdienst vormt een stabiliserende factor in de handhaving van de rijkseenheid. Daarom moesten alle bisschoppen zich voor hem verantwoorden, ook die in West-Europa. Daartoe werd er in 353 in het Zuid-Franse Arlès een concilie (of synode) belegd. Daar verscheen ook de sinds 347 fungerende bisschop Paulinus van Trier. Alle bisschoppen kregen in Arlès een concepttekst te horen waarin de Ariaansgezinde dienaren van de keizer zich uitspraken voor de veroordeling van Athanasius. Tegelijk liet de keizer zelf een edict uitvaardigen dat ieder die niet instemde met de veroordeling van Athanasius en de door Arius opgestelde belijdenis zou worden verbannen. Slechts enkele bisschoppen weigerden: onder hen Paulinus van Trier en later ook nog Hilarius van Tours en tevens de collega's van Milaan en Rome. Bisschop Paulinus heeft toen, volgens het verhaal, de moed getoond om in vol ornaat naar de keizer toe te stappen en hem openlijk in zijn gezicht tegen te spreken: de keizer had geen recht zich te bemoeien met de leer en de dienst van de kerk. De keizer nam dit hoogst ernstig op en besloot korte tijd later bisschop Paulinus te verbannen. Diens ballingsoord werd Phrygië in Klein-Azië, op het Anatolische hoogland van wat nu Turkije heet. Ver van zijn kerk, ver van zijn familie en vrienden stierf Paulinus daar in het jaar 358. Zijn levenswerk en zijn martelaarschap worden ieder jaar nog kerkelijk herdacht op de 31ste augustus. Keizer Constantius II heeft tijdens zijn hele regeringsperiode de door hem gevolgde gedragslijn ten aanzien van de kerk met gestrengheid aangehouden. Hij stierf in 361 en werd opgevolgd door Julianus de Afvallige, een keizer die in zijn twee regeringjaren het heidendom de boventoon wilde laten voeren. Met keizer Theodosius I (380) werd het Arianisme in het Romeinse rijk verboden en het 'Athanasianisme' (= katholicisme) tot staatsgodsdienst verklaard. Athanasius heeft dit niet meer meegemaakt - hij overleed in 373.

De waardering voor Paulinus in latere eeuwen

De betekenis van bisschop Paulinus willen we nog even kort aanduiden.

1. Paulinus, van wie weinig biografische gegevens bekend zijn, bleef, ondanks heel veel pressie, trouw aan het bijbelse en (dus) katholieke geloof, zoals dat in Nicea was verwoord. De leer omtrent Christus en daarmee ook van de Goddelijke Drie-eenheid werd in Trier van harte aanvaard en geleerd, ook toen veel kerkleiders - om welke reden dan ook - zich achter de Ariaansgezinde keizer opstelden. De bisschop van Trier durfde hierin alleen te staan! Hij kan getypeerd worden als 'een vriend van de Waarheid'.
2. Mede door de houding van Paulinus is in West-Europa de zuivere belijdenis omtrent Jezus Christus gehandhaafd en werd deze leer kenmerkend voor het christendom in onze streken. De bekende bisschop Servatius (Tongeren/Maastricht, ook 4de eeuw) was een verdediger van Nicea.
3. Vanaf de vroege middeleeuwen is er - met name in Trier - een grote verering van Paulinus op gang gekomen die de man tot heilige maakte; zijn lichaam werd al in de 5de eeuw naar Trier overgebracht en wordt daar sindsdien nog altijd geadoreerd als relikwie.
4. Toen in het verenigde Duitsland van kanselier Bismarck (na 1870) een felle 'Kulturkampf' tegen de r.-k. kerk ontbrandde, begon het bisdom Trier met een tegenbeweging ter handhaving van de vrijheid van de kerk. Het bisdom gaf daarom vanaf 1 januari 1875 het blad 'Paulinus' uit dat tot vandaag de dag verschijnt als zondagsblad. De toenmalige bisschop van Trier, Matthias Eberhard, belandde zelfs 300 dagen lang in de gevangenis.
5. In de tijd van Adolf Hitler (1933-1945) hebben kleine groepen gelovigen in Duitsland zich kritisch opgesteld tegenover de nationaalsocialistische leer en politiek; in hun verzet tegen de tirannie waren ze - al of niet bewust - navolgers van Paulinus, de moedige bisschop van Trier.
6. Ook vandaag zullen christenen overal in de wereld zich dienen te realiseren dat staatsbelangen niet heilig zijn en dat het woord van de apostelen blijft gelden: Wij zijn Gode meer gehoorzaam dan de mensen.
7. De actualiteit van de confessies van Nicea en van Athanasius is vandaag nog groot: modernistische theologen (zoals H.M. Kuitert en J. Muis) willen niets weten van de Godheid van Jezus Christus. Deze niet-katholieke positiekeus wordt binnen de PKN helaas ongemoeid gelaten.

Drs. Harry Veldman is kerkhistoricus en woont in Zuidhorn.

Mensenrechten

m e e g e l e z e n

Op 10 december bestaat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens 60 jaar. Daar zal het komende halfjaar nog het nodige over geschreven worden.

T. Groenveld ■

In *Woord & Dienst* (opiniërend magazine voor de PKN) doet Karel Blei een voorzet. Hij wijst allereerst op de voorlopers van die verklaring:

“In het bijzonder moeten we dan denken aan de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger van augustus 1789, aanvaard door de toen in Parijs nieuw bijeengekomen Franse Nationale Assemblee. In die verklaring zijn de idealen verwoord, in naam waarvan de oude hiërarchische maatschappelijke orde was omvergeworpen, in Frankrijk (later zou het ook elders gebeuren). Men proclameerde de leuze ‘Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap’. Het principe van de democratie en volkssoevereiniteit, tevoren al gepropageerd door Verlichtingsdenkers, werd ingevoerd: de macht bij het volk, en zij die haar uitoefenen zijn aan het volk verantwoording schuldig.”

De revolutie keerde in zijn tegendeel: de dictatuur onder Napoleon, maar de ideeën werkten door in liberalisme, socialisme en nationalisme. En extreem in bv. nationaal-socialisme en fascisme.

“Het was in reactie op de verschrikkingen daarvan, en op de puinhopen van de Tweede Wereldoorlog, dat de Organisatie van de Verenigde Naties totstand kwam. Het zou nooit meer zo uit de hand mogen lopen, in de wereld (...).

Het was die vastbeslotenheid die zich ook uitte in de aanvaarding van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. (...)

Ondanks haar voornamelijk westerse oorsprong wil ze uitdrukkelijk een níét specifiek westers document zijn. Ze wil inderdaad als universele verklaring gelden.”

Veel christenen hebben de mensenrechten niet enthousiast binnengehaald. Men zag ze vooral als resultaat van de mentaliteit van de Franse revolutie. Blei is genuanceerd:

“De idealen van de Franse Revolutie leken bepaald een andere geest te vertegenwoordigen dan die van de Bijbel. ‘Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap’, betekent dat geen verwerping van het staatsgezag, dús: aantasting van het gezag van God, de Bron van alle menselijk gezag? Moeten de kerken niet opkomen voor (rechte) theocratie, in plaats van voor de democratie? Geleidelijk aan hebben de meeste kerken zich in de nieuwe, democratische orde, geschikt. Ze moesten wel. Maar of dat van harte ging?

Dat de Universele Verklaring de geest van de Franse Revolutie ademt, helpt niet om haar voor bijbel- en belijdenisgetrouwe christenen aanvaardbaar te maken.”

Mag je vanuit de Bijbel wel spreken over de *rechten* van de mens? Moeten we niet uit *genade* leven?

“Het is waar, de Bijbel kent niet ons hedendaags begrip ‘mensenrechten’. Wel wordt in de Bijbel aan de mens een bijzondere plaats toegekend. De mens heet: geschapen als Gods ‘evenbeeld’ (Gen. 1:26-27). Dat onderscheidt hem van alle andere schepselen. In dat opzicht zijn mensen trouwens ook aan elkaar gelijk(waardig): mijn naaste is evenzeer evenbeeld van God als ik dat mag zijn. Ja, dat is genade. Is dat nu in strijd met het hedendaagse spreken over mensenrechten? Het lijkt me niet. Mits we erbij bedenken dat wij op onze menselijke waardigheden recht hebben, omdat ze ons van Godswegen zijn geschonken. Maar op de gedachten dát ze ons geschonken zijn, mogen we ons dan dus wel degelijk beroepen.”

Het begrip vrijheid neemt een centrale plaats in binnen de verklaring van de mensenrechten.

“En de Bijbel kent ook het begrip ‘vrijheid’. Zij het dat het anders gevuld wordt. Dat ieder van (krachtens) geboorte vrij en tot vrijheid gerechtigd is, horen we in het bijbels getuigenis niet; wél dat wij zijn ‘geroepen om vrij te zijn’ (Gal. 5:13). Geroepen door Christus. Tot de vrijheid om werkelijk mens, want kind van God, te zijn. En dat houdt ook in: vrij voor een leven van liefdevolle dienst aan de ander. Alweer de vraag: is dit in tegenspraak met de vrijheid als mensenrecht waarover de Universele Verklaring spreekt? Welnee. Hoogstens kun je zeggen: het geeft aan dit vrijheidsbegrip een nadere inhoud.

Waar over mensenrechten wordt gesproken, waar voor mensenrechten wordt opgekomen, hebben christenen alle reden om, met eigen motieven, mee te spreken en te doen. Wordt ook maar ergens overtuigender over de mens en zijn (geschonken) recht, over de mens tot vrijheid geroepen, gesproken dan juist in de Bijbel? Jammer dat de kerken dat, in de moderne cultuur, er niet altijd uit hebben gehoord. We hebben nog veel te leren!”

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

Handboek Christelijk Geloof

Handboek Christelijk Geloof is een schitterend uitgegeven boek, waarin een kennismaking met de inhoud van het christelijk geloof wordt geboden. In de inleiding wordt gezegd: 'Dit boek is geschreven om christenen te helpen hun kennis van het geloof te verdiepen. Ook wil het anderen een basaal overzicht van het christelijk geloof bieden, waarbij ook enkele belangrijke theologische kwesties aan bod komen. Bovenal is het de bedoeling dat dit boek laat zien hoe het christelijk geloof op de Bijbel gebaseerd is' (8).

B. Kamphuis ■

Het boek is oorspronkelijk in Groot-Brittannië verschenen en geschreven door een aantal Engelstalige theologen, onder redactie van de bekende Alister McGrath. Voor de Nederlandse markt is het bewerkt door de protestantse hoogleraar Jan Hoek, wiens bijdrage bestaat uit een aantal kaderteksten waarin typisch Nederlandse ontwikkelingen worden beschreven.

Het boek biedt geen academische theologie, maar is voor belangstellende niet-theologen geschreven. Het niveau is overigens toch nog wel behoorlijk hoog: vele gecompliceerde theologische kwesties worden aan de orde gesteld. Daarbij wordt wel steeds gestreefd naar helderheid en toegankelijkheid.

De toegankelijkheid van het boek wordt nog vergroot door vele prachtige illustraties, goed gekozen citaten en kaderteksten met extra informatie.

Na de inleiding volgt 'Een korte geschiedenis van het christelijk geloof' door Alister McGrath. Daarna volgen hoofdstukken over 'Geloof' (John Stackhouse), 'God' (Gerald Bray), 'Jezus' (Peter Walker), 'Verlossing' (Graham Tomlin), 'De kerk' (Christopher Wright) en tenslotte 'De christelijke hoop' (weer Alister McGrath). De schrijvers zijn erin geslaagd op deze manier een behoorlijk compleet overzicht over de christelijke leer te bieden. Zo wordt in het hoofdstuk over 'God' ook de scheppingsleer behandeld en in het hoofdstuk over 'Verlossing' de zondeleer. Ethische thema's worden vaak op verrassende wijze verbonden met de behandelde dogmatische onderwerpen. Zo komen bijvoorbeeld in het kader van de behandeling van de christelijke toekomstverwachting ook de christelijke visie op arbeid (271) en op bezit (276) aan de orde. Aan het eind van het boek volgt nog een 'Bloemlezing van christelijk gedachtegoed', twintig bladzijden met citaten van grote christelijke theologen, vanaf Justinus de Martelaar (tweede eeuw na Christus) tot de nog levende theologen Jürgen Moltmann en Wolfhart Pannenberg. Het boek besluit met een uitgebreide begrippenlijst.

Plaatsbepaling

In welke traditie staat dit boek eigenlijk, theologisch en kerkelijk gesproken? De medewerking van de uit de Gereformeerde Bond afkomstige Jan Hoek zou de indruk kunnen wekken dat het boek een introductie biedt in het gereformeerde gedachtegoed. Maar met die gedachte sta je toch wel een beetje op het verkeerde been. Het boek vertegenwoordigt een bredere traditie dan alleen de gereformeerde. Dat blijkt ook wel uit het feit dat Alister McGrath de eerst verantwoordelijke auteur is. McGrath is een typisch vertegenwoordiger van de evangelicale stroming, gekenmerkt door aanvaarding van de Bijbel als Gods Woord en respect voor de traditie van de kerk, zonder zich vast te leggen op een bepaalde confessionele stroming.

Nog wat nader gespecificeerd zou je kunnen zeggen dat het boek neo-evangelicaal is. In het neo-evangelicalisme wordt geprobeerd aanvaarding van de Bijbel en respect voor de traditie te verbinden met openheid voor hedendaagse cultuur en wetenschap. Daarom wordt afstand genomen van het in veel evangelicale kringen traditionele biblicisme en wordt de nadruk gelegd op de noodzaak van contextuele bijbelinterpretatie.

Op allerlei punten blijkt deze visie in dit boek. Zo worden in een kadertekst over 'Schepping en evolutie' (70-71) drie mogelijke opvattingen als min of meer gelijkwaardig naast elkaar genoemd: jonge-aardecreationisme, oude-aardecreationisme en theïstisch evolutionisme. In de hoofdstekst schrijft Bray over 'het scheppingsverhaal in Genesis 1 waarin de schepping wordt voorgesteld als een proces van zes dagen': 'Volgens sommige christenen moet dit letterlijk worden genomen, maar de meesten zien het als een vereenvoudigde weergave van een langdurig en ingewikkeld proces' (72).

Een ander voorbeeld: in de kadertekst over 'De vrouw in het ambt' (248-249) wordt de uitsluiting van de vrouw uit kerkelijke ambten in verband gebracht met de bekering van keizer Constantijn, waardoor klassiek-Romeinse

opvattingen tegen de betrokkenheid van de vrouw in het openbare leven het wonnen in de kerk. De nieuwtestamentische 'zwijgtteksten' komen daarbij niet eens aan bod.

Inclusivisme

Het laatste voorbeeld bespreek ik apart, omdat het het meest ingrijpende is. Stackhouse bespreekt de vraag hoe het christendom aankijkt tegen aanhangers van andere religies. Daarbij benoemt hij drie visies: 'inclusivisme', 'particularisme' en 'pluralisme'. 'Inclusivisme' omschrijft hij als volgt: 'Sommige christenen geloven dat mensen uit andere religieuze tradities echt iets van God kunnen ervaren door hun religie en hun emoties - al is die ervaring dan vertekend en onvolledig. Wanneer zulke mensen God aannemen als hun genadige Heer Redder zullen ze zeker gered worden'. Inclusivisten 'geloven er net als alle andere traditionele christenen heilig in dat de basis van onze redding het werk van Jezus Christus is'. Maar je hoeft Jezus 'niet te kennen om toch te profiteren van de redding die Hij geeft' (48).

'Particularisme' is de visie dat redding alleen kan worden verkregen op grond van het geloof in Christus door de boodschap van het evangelie. 'Pluralisme' stelt de verschillende religies naast elkaar als vormen van heilzaam geloof.

Stackhouse staat kritisch tegenover het pluralisme, omdat daarin de persoon van Jezus als de Enige die redding geeft tekort komt. Dan vervolgt hij 'Zo vormen inclusivisten en particularisten samen de exclusivisten - de aanhangers van het traditionele dogma dat we 'door niemand anders kunnen worden gered, want zijn naam is de enige op aarde die de mens redding biedt' (Handelingen 4:12)' (51).

Opvallend is dat Stackhouse zijn best doet de inclusivisten zo dicht mogelijk bij 'de traditionele christenen' en 'het traditionele dogma' te houden, wat zelfs tot de merkwaaardige formulering leidt dat de inclusivisten tot de exclusivisten behoren. Deze stellingname wordt echter begrijpelijker als je weet dat Stackhouse zelf (blijkens andere publicaties) een uitgesproken inclusivist is. Hij probeert in deze passages duidelijk te maken, dat hij zich daarmee niet van het traditionele christendom en van de orthodox-evangelicale beweging heeft vervreemd.

Enige tijd geleden heb ik in dit blad (*De vrome hindoe*, 'De Reformatie' 16 februari 2008, jaargang 81, pag. 311) laten zien dat de gereformeerde dogmatiek voorzichtig is met uitspraken over het eeuwige heil of onheil van heidenen. Maar dat heeft niet te maken met Godservaringen in andere religies of met het aannemen van God daar, maar met de overtuiging dat het oordeel alleen aan God toekomt en met het geloof dat God mensen redt naar zijn welbehagen. Ik ben bang dat op de weg die Stackhouse inslaat het inclusivisme in feite toch overgaat in pluralisme.

In dit verband is ook opvallend dat de leer van de eeuwige straf in dit boek naast die van de vernietiging (annihilatie) wordt gesteld: 'Er is een discussie aan de gang tussen de christenen die de hel zien als een permanente uitsluiting van de aanwezigheid van God en de verbanning naar een plaats van eeuwige bewuste bestraffing en zij die de hel beschouwen als een plaats van vernietiging' (277; vgl. ook 64 en 80). Voor en tegen beide opvattingen worden dan argumenten genoemd.

De gereformeerde belijdenis is expliciet op dit punt: de goddelozen 'zullen wel onsterfelijk worden, maar alleen om gepijnigd te worden *in het eeuwige vuur, dat voor de duivelen en zijn engelen bereid is* (Mat. 25:41)' (artikel 37 *Nederlandse Geloofsbelijdenis*). Het *Handboek* beschouwt op dit punt deze belijdenis dus slechts als één van de mogelijke opties, en wijst haar daarmee als belijdenis af.

Ook in het traditionele, meer fundamentalistische, evangelicalisme ligt de nadruk heel sterk op de noodzaak van bewust geloof in Christus en op de realiteit van de eeuwige straf voor wie niet gelooft. Hier toont het *Handboek* dus heel duidelijk zijn plaats binnen de neo-evangelicale richting.

Bruikbaarheid

Wie zich deze plaats realiseert kan van het *Handboek* een nuttig gebruik maken. Het is een overzichtelijke en mooi vormgegeven introductie in het christelijk geloof. Wel is het voor mij een beetje onbegrijpelijk dat in een zo mooi uitgegeven boek toch nog zoveel slordigheden voorkomen. Ik kwam veel drukfouten, taalfouten en kennelijke vertaalfouten tegen. Soms leidt dit tot onbegrijpelijkheden als dat Jezus het verwijt werd gemaakt van 'de belastingen tegen Caesar opzetten (een leugen)' (156). Ook de prijszwaardige poging om ingewikkelde kwesties zo helder mogelijk uiteen te zetten hebben soms tot onaanvaardbare vereenvoudigingen geleid, zoals wanneer gezegd wordt dat Arius bepleitte 'dat Jezus een buitengewoon getalenteerd mens was' (14). Voor Arius was Christus het eerste schepsel van God door wie Hij al de andere schepselen gemaakt heeft, dus wel heel wat meer dan 'een buitengewoon getalenteerd mens'. Dat is een modernistische opvatting, die ook Arius veel te ver gegaan zou zijn.

Tegelijk moet ik zeggen dat er ook heel veel prachtige passages in dit boek staan. Omdat het ook gericht is op niet-christenen, krijgt het dikwijls het karakter van een apologie op hoog niveau. Ik denk aan het prachtige hoofdstuk van Walker over Jezus, een bewogen verdediging van de belijdenis dat Jezus Zelf God is: 'Zonder Jezus' goddelijkheid (ik zou vertalen: godheid, BK) is de toegang tot het liefdevolle hart van God afgesloten' (169). Ik denk ook aan de krachtige verdediging van de realiteit van de opstanding van Jezus door McGrath. Hij eindigt die verdediging met deze mooie alinea: 'De historische onderzoeken komen samen bij dit hardnekkige feit - Jezus heeft de dood doorbroken. Dit wordt alleen maar bevestigd door de dagelijkse ervaring van christenen - mensen ontmoetten Jezus vandaag en kennen Hem: 'Ik ben Degene Die leeft', zegt Hij, 'ik was dood, maar ik leef' (Openbaring 1:16)' (267).

Het boek is dus zeker goed bruikbaar, bijvoorbeeld voor snelle oriëntatie in theologische kwesties, of bij de voorbereiding van evangelisatiegesprekken. Maar het zal zijn bruikbaarheid alleen maar bewijzen als het kritisch gelezen wordt. Kortom, ik wens het *Handboek Christelijk Geloof* vele kritische lezers toe.

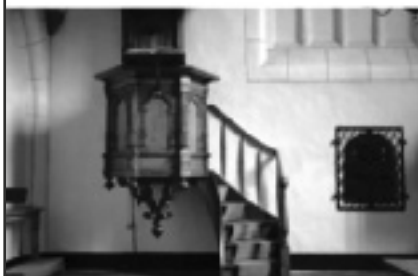
Prof. Dr. Barend Kamphuis is hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Kampen en hoofdredacteur van dit blad.

N.a.v. *Handboek Christelijk Geloof*, Redactie: Alister McGrath en Jan Hoek, Zoetermeer: Boekencentrum 2008, 352 pag., € 34,50

INVENTARIS

vertrouwd verzekerd

De premie is laag en de dekking is hoog. Wat wil je nog meer?

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Pastbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 013 - 5221700

gereformeerd *appel*

Landelijke gebedssamenkomst
Gereformeerd Appèl

6 september 2008

'De hand op de troon'

Voorgangers: ds. A. van Houdt, ds. P.J.H. Krol,
drs. G. van Roekel
Muzikale leiding: Peter Snee

Programma: 19.00 uur, sing-in; 20.00 uur,
gebedssamenkomst
Plaats: kerkgebouw De Lichtkring,
Laan naar Emiclaer 1, Amersfoort

Info: www.gereformeerdappel.nl of tel. 015-25 65 015

www.geefzicht.nl
Giro 131
Dark & Light, Veenendaal

**Geef zicht aan blinden
in Azië en Afrika**

**DARK & LIGHT
BLIND CARE**